

Percevalovo válečné peklo

JANA MACHALICKÁ

Percevalova *Fronta* z Thalia Theater Hamburg je inscenace, do které se divák dostává ztěžka. Nevzdá-li se po prvních patnácti minutách a vytrvá, je přichycen silou, která ho začne nemilosrdně drtit. Jestli totiž tento Vlám něco umí naprosto skvěle, tak je to vytvořit autentický pocit společného sdílení toho, o čem se hraje. A vyvolat tak silnou emoci, že jde až za práh snesitelnosti. Přesně tak, jak o tom mluví v rozhovoru. Poté co se evropským divadlem přelila vlna naturalismu, je těžké jakkoli šokovat. A tady se najednou ukazuje, že stačí pouhá slova, aby vyvolala pocit člověka propadajícího se někam, odkud není návratu. Perceval zprostředkovává válečné

VYROZUMĚNÍ

šílenství přes zoufalství člověka, který se ocitá v neřešitelné situaci. Jedenáct civilně oblečených herců (muži mají kalhoty a bílé košile nebo triko, ženy jsou v černém) po větší část inscenace pouze stojí u hudebních pultiků. Jsou to nepřátelé, kteří se mají zabít, a to, co říkají, je k zesílení stejné; všichni jsou vyděšení, nešťastní a zmatení, je jedno, k jaké straně patří. Je to horečnatá zbledlá noční můra, z které se nedá probudit. Devět mužů a dvě ženy se potápějí v ponurém šeru, jen jejich tváře jsou sugestivně nasvícené. Horizont pokrývá monstrózní panel z plechových desek, který skřípe a rachotí, to jsou skutečné zvuky z pekla. A peklo války se tu zhmotňuje s nebyvalou intenzitou za použití až triviálně prostých prostředků. Ale vlastně by nás to nemělo překvapit, vždyť ve svém projektu *Do krve!* nechal Perceval Richarda III. odehrát bitvu u Bosworthu od malého stolku, kde mastnými prsty zuřivě drtil svou večeří, nábobí a sklo, aby pak na stejné židli žádal království za koně.

Perceval je ale také režisér čistého stylu a zpracovaného rytmu a konfrontace s tímto dokonalým tvarem otevírá další otázky. Robert Wilson má styl ještě vycizelovanější, skoro až maniackálně perfektní, ale jeho *1914*, které uvedl v našem Národním divadle, zůstalo až fatálně vyprázdněné. Jak je to možné?

Výstava o Alfrédu Radokovi

PRAHA Od narození režiséra Alfréda Radoka uběhne 17. prosince sto let. Oslavy tohoto výročí zahrnou řadu akcí, na kterých se podílí několik institucí. Dnes v 17 hodin se ve Veletržním paláci otevře výstava *Příběh režiséra* (1914–1976). Potrvá do 25. ledna a kurátorka Helena Albertová k ní uvedla, že pro Radoka byla mimo jiné důležitá vizuální stránka inscenací, na nichž často spolupracoval s Josefem Svobodou. Právě výtvarnému řešení významných inscenací je věnována část výstavy, prezentovaná zejména fotografiemi a reprodukcemi scénických návrhů. Další část výstavy je výsledkem výzkumu kurátorky Věry Velemanové a představuje zlomové okamžiky v životě a tvorbě Alfréda Radoka. Na vernisáži, ale i na dalších akcích bude možné zakoupit publikaci Jana Petružely s názvem *Alfréd Radok* za symbolických 100 Kč. Další akce pokračují hlavně v prosinci a LN o nich budou ještě informovat. jmc

Tlak na stálý úspěch je děsivý

Belgický režisér **Luk Perceval** (1957) Prahu ohromil v roce 2000 svou osmihodinovou freskou ze Shakespeareových tragédií *Do krve!*, rok poté jsme viděli jeho výtečného Othella. Nyní festival německého divadla zahajoval jeho scénickou koláží *Fronta* - na západní frontě, v níž sugestivně zpracoval téma první světové války. Perceval, zdá se, je muž, který na svět pohlíží se skepsí a vyhledává pochmurná témata, ale zároveň dokáže mít od sebe i své profese odstup. Ostatně vášnivě pěstuje jógu, při níž si prý skvěle vyčistí hlavu nejen od divadla.

JANA MACHALICKÁ

LN Vaše inscenace *Do krve!* předkládala obraz světa, který je plný kořistění a boje o moc, *Fronta* je opět temný obraz apokalypsy, kterou nelze zastavit. Když to člověk vidí, má pocit, že všechno je ztraceno. Má svět podle vás vůbec nějakou naději, že bude někdy lepší?

Nějaká naděje určitě je, protože kdyby nebyla, nedalo by se divadlo dělat. Tedy takové divadlo jaké psal třeba Shakespeare a při pohledu na nějž pak lidé musejí čelit sami sobě. Minulý týden jsem byl na konferenci o Shakespeareovi. A tato otázka se tam také objevila. Když nám už před takovou dobou tento dramatik ukazoval monstra na jevišti – tak jak se člověk za další století vyvinul, je ještě horší, nebo šel do sebe? Jenže mně právě připadá nadějně to, že ještě pořád hrajeme divadlo a Shakespeara. A díky tomu se na sebe můžeme podívat a poznat, co v nás vlastně je. Ale změna, kterou lidé musí projít, se děje hodně pomalu.

Kolik lidí dnes ví, že se snižují stavy vody, a kolik jich ví, že by u čištění zubů neměli nechat vodu téct. Vlastně oni to většinou vědí, ale stejně to nedělají, zatím to nikoho nepálí. Jenže teď to ještě lze nějak ovlivnit, ale až se to skutečně stane, bude na všechno pozdě. Lidé takoví jsou, to jde změnit jen ztěžka. Ale zlepšuje se to, třeba ke vzdělání už má přístup třetina lidí na světě. Teď zpracovávám Zolův epos o rodině Rougon-Macquartových, který se odehrává v polovině 19. století čili v době evropské průmyslové revoluce, a na tom díle je velmi dobře vidět, jak hodně se toho za sto let stalo. Takže vývoj i přes všechny negativa dává naději.

LN Jenže zrovna pokud jde o první světovou válku, jež má letos sté výročí, tak to byla strašlivá reža a lidé se z toho nepoučili – za dvacet let byla další, a ještě horší. Co si o tom tedy myslíte?

Dá se vůbec říct o nějaké válce, že byla horší než druhá? Snad jen pokud jde o čísla, ale ta v té první byla také strašlivá, to byly také miliony mrtvých. Nemůžeme říct, že už nikdy nebude válka, lidé se toho až příliš bojí. Už u Shakespeara vidíme, že ten strach vede v určitém bodě k hysterii a pak k válce. Za nadějně považuji, že dnes se můžeme všichni zadarmo spojit a domluvit, vždyť třeba arabské jaro vzniklo na Facebooku.

LN A není právě tohle riziko? Ta přeinformovanost a stálé propojení?

Ano, může to být i naopak, může nás to zavést do slepých uliček nebo k masové hysterii, jak jsem říkal. Ale stejně tak mohou

Nechce pořád bojovat. „Režisér je pod tlakem, musí stále něco dokazovat a doufat, že to bude považováno za zajímavé,“ říká Perceval.

FOTO PDFN

nastat problémy, když se předávají špatné informace, což můžeme nyní vidět v případě ukrajinské krize. Z evropské i ruské strany média musejí produkovat určité názory, stanoviska, a ta mohou být zkreslená. A právě díky sociálním sítím lze mít informace odjinud a kolikrát v čistě formě, která až tak nezávisí na politických postojích. Věřím také ve zrychlení internetu, protože věda a technika za sto let urazila neskutečnou cestu. A to bude pokračovat a dá se předpokládat, že s tím poroste i demokracie. Bylo by ale samozřejmě naivní tvrdit, že to bude jen pozitivní.

LN Jak v takových souvislostech vidíte profesi režiséra?

Pokládáte mi velmi znejistující otázku. To je věc, nad kterou se zamýšlím už třicet let a hledání odpovědi pro mě bylo dost bolestné, včetně toho, že jsem na nějakou dobu odešel z divadla. Tehdy jsem byl v angažmá v Antverpách, v Národním divadle, a na čtyři roky jsem šel pryč, protože mě celý ten kapitalistický systém, tak jak tehdy u nás fungoval, strašlivě frustroval. Byl jsem konfrontován s režiséry, kteří často jen cynicky komentovali, co se děje, ale jinak neměli co říct. Tím nechci říct, že jedině já mám správný recept na to, jaký má být režisér, taky tápu. Zkoušel jsem znovu najít radost z tvorby z jiných stran a přestal jsem se na práci v divadle dívat hierarchicky. Došel jsem k názoru, že režisér musí hledat výpověď společně s herci. Musel jsem ale také nějak přežít, a tak jsem v 80. letech začal sám režisovat a měl jsem štěstí, protože jsem měl rychle úspěch. Ovšem když je člověk jednou úspěšný, musí pak být úspěšný pořád, jinak je zašlapán. A ten svůj vydobytý prostor musí pořád obhajovat.

LN Po každé inscenaci se musí začít znova. To je ale strašný tlak, ne?

Je, ale může to být i krásné. Velmi rychle tak poznáte nesmyslnost divadla. Ono to souvisí i s nesmyslností života, vytvoříte iluzi a nakonec zase stojíte s prázdnými rukama. Nejdřív jsem chtěl být úspěšný, a tak jsem se šval. Jenže brzo přišla krize a vyčerpání a mně došlo, že hon za úspěchem je absurdní. Žil jsem hrozným životem, téměř nejedl, pil, kouřil, prošel jsem celým sebedestruktivním procesem. Nakonec mě zachránila jóga a východní filozofie, začal jsem se zabývat zenbuddhismem, to mi dávalo

smysl. Objevil jsem spirituální a rituální dimenzi divadla a to mě dalo naději, především jsem zjistil, že divadlo není žádné technologické médium, žádná projekce, žádná počítačová hra, je to trojrozměrné setkávání se lidí. A každá ze zúčastněných stran je stále konfrontovaná s osudem a se smrtí, s koncem. Vše může v příštím okamžiku skončit, každý může odejít, a v tom tkívá sám život. A to, o čem se tvůrci, herci a všichni ostatní snaží, je blízkost takového setkání, touha po společném porozumění soucitu, identifikaci. V tom dnes vidím smysl režijního povolání.

LN Je tedy režisér něco jako kněz?

Režisér není žádný pastor, ale když tohle setkávání vzniká každý den ve zkušebně v rozhovoru, přináší to velkou radost. A právě režisér by měl otevřít zdroje radosti i přes negativní energii, která se každý den v té zkušebně nashromáždí. Musí věřit, že tenhle zdroj existuje navzdory tomu, co se ve světě děje. Na současném divadle mě štve, když jen ukazuje, v jakých sráčkách svět je. To přece nemůže být jádro našeho rituálu, který existuje od pravěku. Ten rituál není dogma, to je rituál nevěděni – být, či nebýt, to je ta hlavní otázka. Vždyť nevíme, co je život, jaký má smysl, ale právě v téhle nevědomosti se setkáváme. Jediné, co víme, je, že na konci umřeme a že často trpíme. Ale když se setkáváme, cítíme emoce, které plynou ze společného nevěděni, to je výměna energií, která pomáhá.

LN Režie je ale také hodně krutá profese, tu nelze dělat sám „do šuplíku“ a v určitém věku tahle možnost končí. A co pak?

Luk Perceval (* 1957)

Začínal jako herec v Národním divadle v Antverpách, které později opustil a založil nezávislý soubor, do Antverp se později vrátil jako intendant. Jeho projekt *Do krve* (2000) měl fenomenální úspěch a získal řadu cen. Po roce 2002 souvisle režuruje v Německu (Hannover, Müncher Kammerspiele), věnuje se též opeře. Působil v berlínské Schaubühne a od roku 2009 je šéfredaktorem Thalia Theater v Hamburku, kde uvedl *Po zkoušce*, *Pravdu o Kennedyových*, *Děti slunce* či *Hamleta* a jiné.

Znám hodně režisérů, kteří zemřeli na hroznou nemoc. Od Petera Zadeka až po Jürgena Gösche. Vlastně všichni, které jsem obdivoval, odcházeli po strašných smrtelných zápasech. Představa takového umírání mě děsí a možná to souvisí s tím, že jsou to všechno režiséři, kteří měli velké úspěchy a pak se o nich jednoho dne řeklo, že jsou staromódní. Ale já už jsem jednou z té profese vystoupil a začal se intenzivně věnovat józe a teď jsem už i její učitel. Je to pro mě úleva, zabývat něčím, o čem nemusím pořád bojovat. Režisér je vlastně také takový otravný učitel, který musí buzerovat, a to hned od rána na zkouškách, protože herci přijdou a jsou líní a nejráději by nedělali nic. Člověk je pořád pod tlakem diváků, médií, a musí se ohlížet, jestli má dobrá témata a nápady. Dvakrát do roku udělat divadlo pro sály s více než pětistý diváky, to je rehole. Pořád je tu vnitřní tlak, něco musíte dokazovat a vytvářet a doufat, že to budou ostatní považovat za zajímavé. Chtěl bych se dál věnovat józe a sdílet s lidmi to, co vím, aniž bych je k tomu nutil. Teď jsem si to zařídil tak, že třetinu roku dělám jógu a dvě třetiny divadlo. Do budoucna bych to chtěl mít půl na půl.

LN Čili jógou se nabíjíte, abyste divadlo vydržel?

Přesně tak – a každé ráno to tak dělám i s herci.

LN Jednu dobu jste byl intendantem v Antverpách, ale léta pracujete v německém divadle. Proč jste vlastně odešel do ciziny, co je na německém divadle lepší?

Je pravda, že posledních sedm let jsem ve Flandrech nepůsobil, až teď, protože *Fronta* je koprodukcí s vlámským divadlem a obsazení tvoří zčásti herci, s nimiž jsem pracoval už dřív. Politické klima v Belgii mě štvalo, a tak jsem šel pryč. Obracelo se to tam až k extrémní pravici, bujel populismus a byla tam atmosféra, která umění nesvědčila. Němci byli v té chvíli o hodně přívětivější.

LN A ještě pořád se Vlámové s Valony hádají a chtějí se odtrhnout?

To je zase typický příklad toho, jak média vytvářejí černobílý obraz skutečnosti. Belgie je tříjazyčná země, vedle Vlámů a Valonů máme i německou menšinu. Do druhé světové války dominovala francouzská kultura a byla

to až brutální nadvláda, moje matka například nesměla ve škole mluvit vlámsky. Teď ale jsou Flandry bohatší částí země a stále více Belgičanů si uvědomuje, že obě části země se potřebují, a to nejenom ekonomicky. Jistě jsou tu nacionalistické tendence, které sledují své cíle, a také média se snaží zemi zbytečně polarizovat, ale skutečnost je poněkud jiná.

LN Vaše tvorba se tak vine dvěma liniemi, jednak inscenujete klasiku, a pak vytváříte vlastní autorské projekty. Podle čeho si v těch obou prouděch vybíráte texty?

Vy to vidíte jako dvě linie, ale já to tak nevnímám, zpracovávám Čechova a Shakespeara stejně jako Hanse Falladu. Pro mě je hra i román materiálem pro další práci, který se snažím nějak dál recyklovat. Třeba v projektu o Kennedyových (*Pravda o Kennedyových – pozn. red.*) jsem použil spoustu novinových článků. A teď u Fronty je to Remarque, Barbusse, jeden Kubrickův film, Hemingway, deníky, dopisy, je to kompilace nejrůznějších materiálů. Chtěl jsme se nějak dostat do těch zákopů a vycucnout všechno možné, abych hlavně pocitově zprostředkoval, co se tam dělo. Už tím, že dělám velké divadlo, moje první myšlenka směřuje k tomu, co donutí diváka přijít do divadla.

Nezajímají mě tradiční výklady, vždycky se zamýšlím nad tím, co mi takový text může říct dnes. Když jsem režuroval Krále Leara, byl jsem zrovna krutě konfrontován se stárnutím a vzrůstající demencí svých rodičů. A také žiju ve stárnoucí populaci. Okamžitě jsem si uvědomil, že toto je hra dnešní doby. Žiju v Německu, kde pořád přetrvává trauma z války, a to včetně pocitu viny. To hluboké zničení v nás pořád vězí, i já sám jsem vyrůstal s matkou, jejíž život válka silně ovlivnila. Takže to je další stále silné a aktuální téma. A to už se zase vracíme k podstatě divadla – ke sdílení, v tomto případě ke společnému sdílení bolesti. A dobré kusy nás konfrontují s tím, čeho se bojíme. Smrti, nemoci, ztráty identity, blízkých, postavení, majetku.

LN To je všechno strašně pochmurné, já s tím vším ani možná nechci být pořád konfrontován.

Vždyť vám to říkám – jóga, to je řešení. Dejte se na jógu.